

Experiències de socialització de nois i noies de famílies equatorianes: on comença el viatge?

Autors de la recerca: Víctor Corona i Òscar Bermell, 2008

Resum executiu elaborat per Víctor Corona

Experiències de socialització de nois i noies de famílies equatorianes: on comença el viatge?

1. El treball que presentem reuneix un total de 14 entrevistes en les quals intervenen 18 persones. Allò que uneix a cadascun d'aquests participants és haver nascut en el mateix país, l'Equador, i que des de fa anys viuen a Catalunya, concretament, a Barcelona. La majoria dels participants són joves que van venir sent nens, però també hi intervenen pares i mares. L'objectiu d'aquesta investigació és analitzar la manera i a través de quins mecanismes discursius els entrevistats construeixen les seves experiències de socialització.

2. La metodologia d'investigació que hem utilitzat exigeix l'anàlisi profunda de les entrevistes, en les quals les respostes són tan importants com les preguntes. És a dir, entenem l'entrevista com un fet conversacional interactiu en el qual els participants, entrevistats i entrevistadors, construeixen de manera conjunta els tòpics i temes de discussió. La nostra intenció no és només que els entrevistats parlin sobre els temes proposats per nosaltres com investigadors, sinó observar de quina manera ells mateixos es visualitzen en les seves històries, quins són els temes que consideren rellevants i la manera que els presenten.

3. Considerem que aquesta perspectiva qualitativa, basada particularment en l'anàlisi del discurs narratiu, revela altres informacions que les metodologies quantitatives no ens atorguen. Intentem donar importància i entendre la representació de les persones en el seu propi discurs i això que normalment no es veu en les estadístiques, qüestionaris o simples entrevistes (Mondada, 2001). El llenguatge és central per a expressar la identitat perquè no és un reflex, és un aspecte de la nostra experiència en el món. No podem entendre i compartir les nostres experiències sense expressar-nos lingüísticament (De Fina 2006). Sota aquesta òptica, en les entrevistes busquem el següent:
Quins són els temes i els espais que apareixen en les narracions?, Els temes són introduïts per l'entrevistador?, Els temes són introduïts per l'entrevistat?, Com és la negociació dels torns de paraula?, Com es posicionen en el discurs?, Quins són les categories que es construeixen?, Com tracen les seves trajectòries?

4. L'anàlisi de les entrevistes ens permet observar que, tot i l'heterogeneïtat de les persones entrevistades, al llarg de les experiències migratòries emergeixen temes comuns. Buscant l'origen i la destinació de cadascuna d'aquestes trajectòries de migració, podem destacar els següents punts com els eixos vertebrals de cadascun dels relats:

- 1 . La família com eix principal del projecte migratori
- 2 . L'escola, els pares, la família, els amics, la música i el respecte com espais discursius
- 3 . Les llengües com marcadors d'identitat
- 4 . La categorització que es fa "de nosaltres" i d'ells ""
- 5 . Problematització generacional: el món dels adults el món dels joves
- 6 . Dificultat per accedir a un habitatge digne
- 7 . Problemes legalitzar la residència
- 8 . La degradació laboral dels pares i mares
- 9 . La socialització amb els iguals com un avantatge, però també com un risc.
- 10 . La redefinició identitària: equatorià? espanyol? català? *Latino?*

5. L'índex del treball segueix, en mesura del possible, la lògica dels relats dels entrevistats. On comença el viatge? és una de les primeres preguntes que les persones es fan per a explicar la seva experiència migratòria. Veiem que la forma d'entendre aquesta trajectòria és substancialment diferent entre pares i fills. Mentre que els primers argumenten els problemes socioeconòmics de l'Equador, els segons solen centrar l'inici en el moment de la separació dels pares i en l'època de distància amb ells.

L'arribada és l'altre moment destacat en les narracions perquè conté les primeres impressions de trobada i desencontre amb el nou lloc de residència. Aquest nou espai porta amb si també

reformulacions socials, entre les quals destaca la pertinença al col·lectiu d'immigrant o estranger. L'arribada, per part dels adults, conté passatges que descriuen la dificultat de trobar un treball, d'assolir la legalitat, de saber com moure's, etc. Per als nois i noies, en canvi, la trobada amb els seus pares i mares és molt significatiu. No obstant això, l'espai escolar, l'escola, ràpidament serà l'escenari en el qual els més joves concentraran els seus espais més importants d'interacció.

Els centres escolars són els espais que assumeixen l'acollida dels nouvinguts. Aquesta acollida s'entén principalment com una benvinguda institucional i lingüística, que basa la seva labor a garantir que els nous estudiants puguin seguir amb normalitat la seva educació bàsica. Per a assolir aquest objectiu el domini de les llengües de l'escola és una tasca primordial. L'aprenentatge del català, i concretament les "aules d'acollida" emergeixen en els relats dels estudiants com espais de reflexió sobre el seu paper a l'escola i el valor de les llengües. Les "aules d'acollida" apareixen en els relats no només com a llocs d'aprenentatge del català, sinó també com espais d'interacció amb estudiants que comparteixen la mateixa categoria d'estrangers (en la seva majoria d'Amèrica Llatina). És cert que aquests nois i noies comparteixen històries personals, llengües i valors culturals pel fet de procedir de països d'Amèrica Llatina, però sobretot comparteixen un lloc i una categoria, en molts casos marginada, en els centres on ara interactuen. La nostra hipòtesi és que, en la conformació de nous grups socials, aquest últim fet és veritablement rellevant.

Així doncs un cop que els nois i noies equatorians s'entenen com a grup, és freqüent escoltar el qualificatiu identitari de « llatins ». Sota aquesta identitat de grup, en les entrevistes apareixen qüestionaments producte de les seves experiències d'interacció social. Un tema recurrent és el de la disciplina i el respecte, que emergeix com exemple de les diferències entre "l'origen" i la destinació ".

Aquest tema del respecte es relaciona també amb els usos lingüístics. La forma que els alumnes parlen als professors, o els menors als majors, o els iguals entre si, constantment fa que els nois i noies parlin del "castellà d'aquí", el "castellà d'allà". Aquest punt és molt rellevant en el nostre treball perquè ens permet entendre com les llengües, el seu ús i no ús, és vital per a la configuració de les identitats socials.

Contràriament a la informació que sol trobar-se en els mitjans de comunicació, els nois i noies equatorians eren més crítics amb l'ensenyament i jerarquització del castellà que fan les institucions escolars (que privilegien el dialecte "peninsular" sobre la resta de les varietats) que amb l'ensenyament del català. Aquesta visió del "castellà americà" com a inferior o menys vàlid, s'exemplifica amb diversos passatges de rebel·lia dintre del centre. Però el més rellevant per a nosaltres també és que ens parla d'una percepció. En parlar del castellà d'aquí o d'allà com si es tractés d'usos lingüístics homogenis, els participants socials també ens parlen de l'enteniment de l'existència d'un grup homogeni que parla aquesta variant. Aquestes varietats lingüístiques híbrides, ens parlen també de configuracions identitàries mestisses, diverses, en les quals l'Equatorià i el llatí poden ser rellevants depenent dels contextos socials.

6. En el treball hem intentat mostrar que els espais de socialització com la família, l'escola i els llocs d'oci apareixen en totes les històries. No obstant això, aquests espais no són presentats de manera uniforme. Encara que la majoria està d'acord, per exemple, en veure com a diferents les nocions de respecte, de família i de diversió que poden existir en les societats d'origen o destinació, els nois equatorians es posicionen enfront d'aquestes de manera crítica.

Malgrat la diversitat i particularitat de cada entrevista, el cúmul d'experiències que hem conegut ens permet assenyalar els següents punts com rellevants:

- La família constitueix l'origen del viatge i del projecte migratori. No obstant això, existeix una diferència important entre la visió dels pares i mares i la dels fills. Els primers focalitzen l'aspecte econòmic com origen del viatge, mentre que els fills parlen del viatge dels seus pares com la causa del seu canvi de vida.

- Mentre que per als pares el món del treball i les dificultats per a trobar una estabilitat laboral i d'habitatge són fonamentals, per als nois l'escola i la cultura escolar cobren protagonisme en el discurs. Veiem doncs que la institució escolar, i la cultura que es desenvolupa en el seu si, ocupa gran part del relat d'aquests joves.
- Dins de l'escola, un tema que emergeix com important en diversos factors és el de la llengua. No parlem només de les llengües que s'aprenen en l'escola i del procés d'aprenentatge o no aprenentatge, de la llengua oficial de Catalunya. Ens referim a la percepció que descriuen sobre la realitat multilingüe al que s'adscriuen i al valor que se li dóna al castellà d'aquests nois. La llengua sorgeix com un símbol important d'identitat que va més enllà de sentir-se equatorià, espanyol o català. Els nois i noies comencen a parlar d'una identitat llatina que es construeix, a més de lingüísticament, a través de recursos estilístics com la música, la roba i, en alguns casos, amb cert comportament en l'escola.
- El *latino* emergeix en el discurs com una identitat que funciona com testimoniatge del canvi que la trajectòria migratòria representa en les seves vides. No són ja equatorians del tot, ni espanyols, ni catalans. Són una identitat transcontinental que troba solidaritat amb altres històries d'altres persones vingudes de països que s'entenen com iguals.
- Ser *latino* no sembla ser una condició de tots els nois que vénen de països llatinoamericans. Ser *latino*, segons els relats dels nostres informants, comporta també una actitud, una acceptació d'aquesta identitat, amb els seus estigmes i els seus beneficis.
- Aquesta condició de *latino* es concreta també en els espais d'oci, que són conseqüents amb la música i moda del que es considera *latino*. El reggaetón, la salsa, la bachata i, en general, el complex i cada vegada més globalitzat món del hip-hop sorgeixen com un espai comú per a aquest reconeixement d'allò llatí.